

ГЕНЕТИЧНЕ ТА СОРТОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ РОСЛИН – ОСНОВА БЕЗПЕКИ НАЦІЇ

Жемойда В. Л.

канд. с.-г. наук, доцент, професор кафедри

Спряжка Р. О.

доктор філософії, асистент кафедри

Макарчук О. С.

канд. с.-г. наук, доцент, завідувач кафедри

Яценко В.

магістр

*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
кафедра генетики, селекції і насінництва ім. проф. М. О. Зеленського*

roman.spriazhka@nubip.edu.ua

Стан проблеми. Одними з головних трендів сучасності є зростання потреб у виробництві продуктів харчування, диверсифікація асортименту сільськогосподарських культур та їх продукції, забезпечення стабільності в умовах змін клімату та інші. У вирішенні цих проблем зростає роль генетичних ресурсів рослин (ГРР), від яких залежить підвищення стійкості та прибутковості сільського господарства. Попит на генетичні ресурси зростає зі збільшенням населення планети. У зв'язку з цим зростає потреба у збереженні та підтримці генетичного різноманіття для забезпечення сталої продовольчої безпеки. Через зміни в навколишньому середовищі та генетичну ерозію зникають місцеві сорти, дикі родичі, дикі види.

Основними причинами «генетичної ерозії» є:

- деградація навколишнього середовища;
- стихійні лиха;

- діяльність транснаціональних компаній;
- індустріалізація та урбанізація;
- локальні війни та міжнаціональні конфлікти.

Вирішення проблеми в світі. У 2006 році під егідою ООН на острові Шпіцберген (Норвегія) біло створене Свальбардське всесвітнє насіннесховище («Сховище судного дня»), в якому зберігаються зразки насіння основних сільськогосподарських культур. Власний відсік в цьому банку рослин отримала кожна країна.

Україна, як власник генофонду цінного для усього світу запрошена для закладки зразків Національного генбанку на страхове зберігання в Свальбардське сховище. Для зберігання було передано 2785 зразки пшениці, нуту, чини, квасолі, сочевиці...

Для України, що виступає як одна з основних країн-постачальників сільськогосподарської продукції на світовому ринку, надзвичайно важливим є поширення у виробництво сортів та гібридів сільськогосподарських культур, які б відповідали потребам споживачів і сучасним технологіям вирощування високих урожаїв з високою якістю продукції. Ці сорти досить швидко замінюються у виробництві новими, а накопичені комплекси генів втрачаються. Крім того, з розвитком генної інженерії та біотехнології створюються нові рослинні організми, які потребують підтримання в життєздатному стані та збереження, подальшого використання як вихідного матеріалу в селекції і у зв'язку з цим широкого залучення різноманіття генофонду, накопиченого в світових колекціях.

Генетичні ресурси рослин є однією з основ продовольчої безпеки України, стабільного, продуктивного і конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва. Тому збір, збереження, всебічне вивчення та ефективне використання генетичного різноманіття культурних рослин як однієї з основ економічної та соціальної стабільності, сталого розвитку в Україні та світі як у наш час, так і в майбутньому, є актуальним.

Вирішення проблеми в Україні. З набуттям Україною незалежності питання про створення власного генбанку рослин постало з усією гостротою. З метою його формування, з ініціативи Української академії аграрних наук, у 1991 р. був проведений конкурс проектів з організації роботи з формування генетичного банку рослин в Україні. Була схвалена концепція, подана вченими Українського НДІ рослинництва, селекції та генетики ім. В. Я. Юр'єва (з 1992 р. Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва). Згідно цієї концепції, формування та ведення Національного генбанку здійснюють провідні установи, які ведуть селекцію різних груп сільськогосподарських культур, вирощуваних в Україні: це дозволяє найбільш ефективно використовувати колекції генбанку у селекційних, наукових та інших програмах, кваліфіковано проводити інтродукцію, вивчення, та збереження колекційних зразків у життєздатному стані та генетичній незмінності, Установи учасниці програми формують та зберігають базові, ознакові, спеціальні та інші колекції культур, на яких вони спеціалізуються.

Організаційно-методичним ядром Системи став Національний центр генетичних ресурсів рослин України (НЦГРРУ), що діє на базі Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва (м. Харків).

На кінець 2023 року сформовано та підтримується у стані життєздатності та генетичної автентичності Національний генетичний банк рослин України обсягом 155,1 тис. зразків, що належать до 544 сільськогосподарських культур, які вирощуються або перспективні для вирощування в Україні, 2002 ботанічних видів.

Місце кафедри генетики, селекції і насінництва ім. проф. М. О. Зеленського НУБіП України в вирішенні питання генетичних ресурсів. «...Плідна співпраця на ниві формування Національного генбанку рослин України склалась з навчальними закладами Міністерства освіти та науки України: Національним університетом біоресурсів і природокористування України...» (Генетичні ресурси рослин. 2022. № 30, с. 13).

Тільки за останні роки науковцями кафедри до НЦ ГРРУ передано:

- 18 джерел короткостебловості жита озимого;

- 4 інбредні лінії кукурудзи;
- 4 зразки квасолі звичайної з комплексом ознак високої продуктивності;
- 2 білоквіткові самофертильні лінії люцерни посівної;
- колекція із 13 холодостійких самозапильних ліній кукурудзи;
- До реєстру сортів рослин України занесено гібрид кукурудзи НУБіСел

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ҐРУНТОВИХ І РОСЛИННИХ
РЕСУРСІВ ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА КРАЇНИ»**

м. Київ, 20–21 червня 2024 року

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ҐРУНТОВИХ І РОСЛИННИХ РЕСУРСІВ
ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА КРАЇНИ» (м. Київ, 20–21 червня 2024 року)
НУБІП України, 2024. 222 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

–Тонха О.Л., проректор з науково-педагогічної роботи, голова організаційного комітету;

–Літвінов Д.В., директор НДІ рослинництва та ґрунтознавства, професор кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна, співголова організаційного комітету;

–Ткаченко М.А., директор ННЦ «Інститут землеробства НААН» (за згодою);

– Паламарчук Р.П., в.о. директора Державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» (за згодою);

–Корнієнко В.І., директор УЛЯБП АПК НУБіП України

–Kashtanova Olena, Prof. Anhalt University of Applied Sciences, Germany (за згодою);

–Kutcher Randy, Prof. Saskatchewan University (за згодою);

–Jean Jong, Prof. Swedish University of Agricultural Sciences (за згодою);

–Ghaley Bhim, PhD. Prof Copenhagen University (за згодою);

–Sahar Azarkamand PhD. Researcher UNESCO Chair in Life Cycle and Climate Change (за згодою);

–Гаврилюк О.С., заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри садівництва ім. проф. В.Л. Симиренка, секретар оргкомітету.

Члени організаційного комітету:

– Бикін А.В., завідувач кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна;

– Забалуєв В.О., завідувач кафедри ґрунтознавства та охорони ґрунтів ім. проф. М.К. Шикучи;

– Завгородній В.М., заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри технології зберігання, переробки і стандартизації продукції рослинництва ім. проф. Б.В. Лесика;

- Каленська С.М., завідувач кафедри рослинництва
- Коваленко В.П., декан агробіологічного факультету, професор кафедри рослинництва;
- Мазур Б.М., завідувач кафедри садівництва ім. проф. В. Л. Симиренка, кандидат сільськогосподарських наук, доцент;
- Макарчук О.С., завідувач кафедри генетики, селекції і насінництва ім. проф. М. О. Зеленського;
- Подпрятков Г.І., завідувач кафедри технології зберігання, переробки і стандартизації продукції рослинництва ім. проф. Б. В. Лесика;
- Танчик С.П., завідувач кафедри землеробства та гербології;
- Федосій І.О., завідувач кафедри овочівництва і закритого ґрунту;

Редактори випуску:

- **Літвінов Д.В.**, директор НДІ рослинництва та ґрунтознавства, професор кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна, співголова організаційного комітету;
- **Гаврилюк О.С.**, заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри садівництва ім. проф. В.Л. Симиренка, секретар оргкомітету.